

DOI 10.47315/archives2023.336.007

УДК 930.25(4-6ЄС)

Наталія Залеток

докторка історичних наук,

старша дослідниця,

завідувачка відділу архівознавства,

Український науково-дослідний інститут

архівної справи та документознавства

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5319-3876>

Євгенія Чорноморець

кандидатка філософських наук,

старша наукова співробітниця

відділу архівознавства,

Український науково-дослідний інститут

архівної справи та документознавства

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1521-0129>

ОСМИСЛЕННЯ РОЛІ АРХІВІВ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ (за документами ЄС)

Анотація. **Мета дослідження** – на основі аналізу первинних і вторинних нормативних актів Європейського Союзу визначити, яким цілям і цінностям підпорядковується архівна політика ЄС та яка роль надається архівам в економічній, політичній і культурній інтеграції країн-членів ЄС. Нормативні акти ЄС визначають його архівну практику, яка становить окремий пласт європейської архівної практики, має свої специфічні цілі, програми співпраці й конкретні заходи та потребує окремого вивчення. Аналіз архівного законодавства ЄС сприятиме визначенню шляхів його імплементації в архівному законодавстві України та загалом шляхів євроінтеграції України в архівній галузі. **Методологія** дослідження полягає в комплексному застосуванні загальнонаукових (аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення) та спеціально-наукових (історико-джерелознавчого аналізу, історико-порівняльного) методів.

© Н. Залеток, Є. Чорноморець, 2023

У дослідженні розглядається переважно вторинне законодавство ЄС. Особливу увагу приділено документам ЄС, які стосуються безпосередньо архівної галузі (у т. ч. розглянуто нормативні акти, які визначають політику щодо архівів ЄС і кіноархівів) і збереження та поширення культурної спадщини в умовах діджиталізації економіки. **Наукова новизна.** У статті показано, яким чином у нормативних актах ЄС осмислюється роль архівів в умовах стрімкого технологічного прогресу і політичних змін в Європі та яким чином плануються напрями й окремі заходи архівної співпраці задля досягнення загальних політичних і економічних цілей ЄС. У **висновках** узагальнено й стисло окреслено різноманітні функції, які мають відігравати архіви в ЄС згідно з його нормативними актами: адміністративну (для підтримки демократичного функціонування суспільства); наукову, освітню, історичної пам'яті (для формування європейської ідентичності й підкреслення національного різноманіття); рекреаційну, креативну, освітню (у т. ч. із метою сприяння економічному зростанню країн ЄС, зокрема підвищенню конкурентоспроможності кіноіндустрії та креативних галузей).

Ключові слова: архів; кіноархів; Європейський Союз; архівне право; культурна спадщина; діджиталізація; ІКТ.

Курс на європейську та євроатлантичну інтеграцію України є одним із головних стратегічних пріоритетів державної політики. Під час війни активізувалося систематичне вивчення національного законодавства задля приведення його у відповідність із законодавством Європейського Союзу (ЄС).

Слід зазначити, що в архівній галузі заходи щодо європейської інтеграції проводилися одразу після здобуття Україною незалежності та були поглиблені з набуттям чинності Угоди про асоціацію України з ЄС 1 вересня 2017 р.¹ Проект Стратегії розвитку архівної справи на період до 2025 року був розроблений вже з урахуванням цього документа та основних міжнародних нормативно-правових актів у сфері архівної справи².

Адаптація національного законодавства до законодавства ЄС передбачає фахове вивчення останнього та практики інших країн ЄС щодо його імплементації. Особливої уваги заслуговує питання загального розуміння значення архівів у суспільному житті, яке передуює створенню нормативних актів і визначенню конкретних заходів архівної співпраці країн-членів ЄС. Отже, мета статті – на основі аналізу первинних і вторинних нормативних актів ЄС визначити, яким цілям і цінностям

¹ Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, затверджена Законом України від 16 вересня 2014 р. № 1678-VII. URL: <http://bit.ly/3XdH2I3> (дата звернення: 18.07.2023).

² Стратегія розвитку архівної справи до 2025 року (проект). URL: <https://bit.ly/3wtiUEg> (дата звернення: 16.07.2023).

підпорядковується архівна політика ЄС та яка роль надається архівам в економічній, політичній і культурній інтеграції країн-членів ЄС. Очевидно, що бачення ролі, яку відіграють архіви в зазначених сферах, зазнавало певних трансформацій у міру розвитку Європейського економічного співтовариства (ЄЕС), а потім ЄС.

Дослідження базується на застосуванні загальнонаукових (аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення) та спеціально-наукових (історико-джерелознавчого аналізу, історико-порівняльного) методів.

Дослідження архівного законодавства ЄС здійснювалося науковцями країн-членів ЄС у напрямі порівняння з національним законодавством та аналізу досвіду його імплементації на національному рівні. Так, словенська науковиця Н. Глажар протягом багатьох років аналізує як нормативні акти ЄС в архівній галузі, так і впровадження запропонованих заходів у країнах-членах ЄС, у т. ч. приділяє увагу різним формам участі національних архівів в електронному врядуванні³. Хорватська дослідниця В. Леміч описує різні архівні проекти, які сприяють впливу архівів на формування європейського культурного простору⁴. У Польщі проблеми імплементації архівного законодавства ЄС розглядав М. Констанкевич і наголошував на зміні моделей участі архівів у соціальному, культурному, науковому та політичному житті під впливом розвитку технологій⁵.

Значну увагу цим питанням приділяють і українські дослідники. Так, Л. Приходько у кількох наукових розвідках розглянула законодавство ЄС щодо оцифрування культурної спадщини (важливою частиною якої є архіви), у т. ч. у контексті нормативно-правового регулювання забезпечення авторського права і суміжних прав, а також окремо правове забезпечення використання «сирітських творів»⁶. Правове забез-

³ *Glažar N.* Arhivsko področje i Evropska unija // *Arhivska praksa*. 2004. Broj 7. S. 217–231; *Eadem.* Arhivi u digitalnom dobu – stanje država članica EU-a i arhiva europske komisije // *Arhivski vjesnik*. 2015. Vol. 58. № 1. S. 99–120.

⁴ *Lemić V.* Archives and Cooperation in the Digital Age : Creating a Common Cultural Landscape. URL: <https://nb.rs/wp-content/uploads/2021/09/t3.pdf> (дата звернення: 20.05.2023).

⁵ *Konstankiewicz M.* Kształtowanie podstaw prawnych działalności archiwalnej w Polsce na przełomie XX i XXI w. (Shaping the legal basis for archival activity in Poland at the turn of the 20th and 21st centuries) // *Archeion*. 2019. № 120. S. 337–366.

⁶ *Приходько Л. Ф.* Збереження цифрової культурної спадщини – імператив XXI століття (за документами ЮНЕСКО і Європейського Союзу) // *Архіви України*. 2019. № 2(319). С. 67–92; *Її ж.* Оцифрування об'єктів культурної спадщини за нормативно-правовими документами Європейського Союзу у сфері авторського права і суміжних прав // *Архіви України*. 2020. № 1(322). С. 104–131; *Її ж.* «Сирітські твори» як об'єкти авторського права : поняття, правовий режим використання // *Архіви України*. 2022. № 2(331). С. 29–57; № 4(333). С. 98–121.

печення охорони культурної спадщини в ЄС висвітлив О. Мельничук⁷. Ю. Юринець проаналізувала нормативні акти ЄС щодо запобігання крадіжкам архівних документів і доступу до архівів у контексті загальних європейських практик⁸. В. Адамовський приділив більше уваги національним нормативним актам, які регулюють адаптацію національного архівного законодавства до європейського в контексті інтеграції⁹. Для цих досліджень характерним є те, що поруч із законодавством ЄС розглядаються і нормативні акти Ради Європи в архівній галузі. Вивчаються також нормативні акти ЄС, суміжні до архівної галузі (у сфері електронного урядування¹⁰, захисту прав інтелектуальної власності¹¹, захисту персональних даних¹² тощо).

У концептуальній статті М. Палієнко подано огляд основних сучасних європейських концептів розуміння суті архівів та їхніх функцій: збереження історичної пам'яті, надання інформації про історію (яка також стає основою для формування національної ідентичності), підтримка владних структур (архівна політика може підтримувати як тоталітарний режим, так і демократичний устрій) тощо¹³. Авторка не розглядає власне архівне законодавство ЄС, але очевидно, що його формування відбувалося у загальному європейському контексті.

Також функції архівів та їх соціальне значення розглядаються, зокрема, у працях: І. Матяш (так, авторка відзначає серед іншого поступове розширення розуміння ролі архівів, які спочатку розглядалися як

⁷ Мельничук О. І. Правові засади охорони культурної спадщини в Європейському Союзі // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Право. 2011. Вип. 1. С. 264–271.

⁸ Юринець Ю. Л. Адаптація законодавства України у сфері регулювання архівної справи до принципів і норм європейського права // Правова інформатика. 2014. № 3. С. 77–83; Її ж. Актуальні питання запобігання крадіжкам архівних документів у контексті європейських практик // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). 2014. № 2. С. 155–159.

⁹ Адамовський В. І. Архівне законодавство України : шлях адаптації до стандартів норм ЄС // Подільська старовина : вісник Державного архіву Хмельницької області. 2019. № 1(4). С. 7–9.

¹⁰ Волох О. К. Гармонізація національного законодавства з європейським у сфері розвитку електронного урядування // Теорія та практика адаптації законодавства України до законодавства ЄС : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (8 черв. 2018 р., м. Київ). Київ, 2018. С. 22–25.

¹¹ Волохов О. С. Впровадження європейських стандартів у сфері захисту прав інтелектуальної власності в Україні : сучасний стан та перспективи // Там само. С. 107–110.

¹² Іценко В. А. Новації законодавства Європейського Союзу у сфері захисту персональних даних // Там само. С. 321–324.

¹³ Палієнко М. Г. Образ «архіву» в сучасному науковому дискурсі : множинність інтерпретацій // Архіви України. 2016. № 5–6(304–305). С. 136–152; Paliienko M. Socio-cultural Mission of the Archives and New Strategies for Archival Management // Atlanti. 2019. Vol. 29. № 2. P. 110–124.

галузь державного управління, а згодом – ще і як важлива частина світової культурної спадщини)¹⁴, П. Класінца (науковець розглядає у т. ч. питання верховенства політики над архівною професією; наголошує на звичному для ХХ ст. розумінні значення архівів для формування індивідуальної та колективної пам'яті, розвитку демократії, підвищення прозорості бізнесу тощо)¹⁵, Я. Калакури (учений акцентує, зокрема, на необхідності ініціативного ставлення архівних установ до впровадження інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), активізації зв'язків із громадськістю при виконанні класичних функцій)¹⁶, О. Левчук (серед іншого звертає увагу на розширення можливостей соціальної комунікації архівних служб завдяки розвитку технологій)¹⁷, Г. Папакіна (досліджує напрями і форми використання архівної інформації).¹⁸

У численних розвідках розглядаються окремі аспекти архівного законодавства ЄС, окремі функції архівів та їх трансформація, але не аналізується загальне бачення ролі архівів в Європейському Союзі згідно з його нормативними актами.

Нормативні акти ЄС: загальна інформація

Установчими документами ЄС є: Договір про заснування Європейської Економічної Спільноти (1957), Договір про Європейський Союз (Маастрихтський договір, 1992), Лісабонський договір (набув чинності 1.12.2009), Хартія основних прав ЄС (2000)¹⁹. Відповідно до цих договорів, інституції ЄС можуть приймати законодавство, яке потім виконують країни-члени. Основні інститути ЄС, їх склад і повноваження визначені в установчих договорах ЄС (ДЄС, Р. III «Положення про

¹⁴ *Матяш І.* Архівознавство : методологічні засади та історія розвитку. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська Академія», 2012. С. 59–94.

¹⁵ *Klasinc P. P.* Archives between the Profession, Policy and Civil Society // *Atlanti*. 2014. Vol. 24. № 1. P. 45–57.

¹⁶ *Калакура Я. С.* Архівний менеджмент в умовах демократизації та децентралізації суспільства // *Архіви України*. 2016. № 5–6(304–305). С. 119–135.

¹⁷ *Левчук О. В.* Соціалізація архівів у контексті основних тенденцій розвитку сучасного інформаційного простору // *Архіви України*. 2021. № 4(329). С. 25–47; *Її ж.* Соціальні мережі як інструмент реалізації інформаційно-комунікаційних та іміджевих стратегій сучасного архіву : виклики та перспективи // *Архівістика : теорія, методика, практика : матеріали Другої міжнар. наук.-практ. конференції (22–23 квіт. 2021 р., м. Кам'янець-Подільський)*. Кам'янець-Подільський, 2021. С. 120–124.

¹⁸ *Папакін Г. В.* Використання архівної інформації. Архівна евристика. Архівний маркетинг // *Архівознавство : підруч. для студ. іст. ф-тів вищ. навч. закладів України / за заг. ред. Я. С. Калакури та І. Б. Матяш. 2-ге вид., випр. і доп.* Київ, 2002. С. 277–292.

¹⁹ European Union. Founding agreements. URL: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/principles-and-values/founding-agreements_en (дата звернення: 02.06.2023).

інституції»). Основними завданнями інститутів ЄС є просування його *цінностей*, реалізація його *цілей*, гарантування узгодженості, ефективності та тяглості політики і дій ЄС (ст. 13 ДЕС). 4 основні інституції ЄС, які визначають загальну політику ЄС, здійснюють законодавчі й основні виконавчі функції: Європейський парламент, Європейська рада, Рада ЄС та Європейська комісія²⁰. Нормативні документи, які регулюють архівну політику ЄС, приймаються Парламентом ЄС та Радою ЄС згідно з пропозиціями Комісії. Комісія також звітує щодо їх виконання.

Усі правові акти видаються органами ЄС на основі установчих договорів згідно з визначеним у них порядком. Основними формами правових актів є регламент, директива, рішення, рекомендації та висновки (ст. 288 ДФЄС). Регламент, директива та рішення є обов'язковими для виконання, хоча й відрізняються за ступенем загальності. Рекомендації та висновки не мають обов'язкової сили, за їх допомогою інституції ЄС висловлюють офіційну позицію з окремих питань²¹.

Рух за поступову політичну, економічну та правову інтеграцію європейських країн розпочався після закінчення Другої світової війни, у т. ч. із метою встановлення стабільного миру. Первинні чинники інтеграційної взаємодії були, передусім, політичними та економічними – стабільний мир й економічний добробут, причому стверджувалося, що досягнення їх можливе лише за умови просування базових цінностей прав і свобод людини й принципу верховенства права. Поступові процеси подальшого формування європейського права, залучення нових сфер до правового регулювання ЄЕС, успішне функціонування інституцій спільноти, створення єдиного внутрішнього ринку, заснування валютного союзу призвели до поглиблення економічної та правової інтеграції, тому на початку 1990-х років постало питання необхідності культурної інтеграції, зокрема поглиблення співпраці в архівній галузі. Усі нормативні акти ЄС в архівній галузі, передусім, підпорядковані

²⁰ Не слід ототожнювати інститути ЄС (Європейську раду і Раду ЄС) з Радою Європи (The Council of Europe) – окремою організацією, яка переважно займається захистом прав і свобод людини. Її членами є у т. ч. держави, які не є членами ЄС. В Україні здійснено переклад, наприклад, такого документа Ради Європи: Рекомендація № R (2000) 13 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам стосовно європейської політики доступу до архівів (див.: Рекомендація № R (2000) 13 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам стосовно європейської політики доступу до архівів // Архіви України. 2004. № 3(254). С. 116–119).

²¹ Детальніше див.: Право Європейського Союзу : підручник / за ред. В. І. Муравйова. Київ : Юрінком Інтер, 2011. 704 с.; *Богачова Л. Л.* Джерела європейського та національного права // Державне будівництво та місцеве самоврядування. 2012. Вип. 24. С. 17–26; *Форманюк В. В.* Система джерел права Європейського Союзу // Правова система : теорія і практика. 2015. № 2. С. 83–85.

загальним *цілям і цінностям* ЄС, архівна політика, яку вони формують, безпосередньо пов'язана з економічною, інформаційною та культурною політикою ЄС.

Базові цінності та цілі ЄС

Основоположні цінності ЄС зазначені у ст. 2 Лісабонського договору: «Союз засновано на цінностях поваги до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права та поваги до прав людини, зокрема осіб, що належать до меншин. Ці цінності є спільними для всіх держав-членів у суспільстві, де панує плюралізм, недискримінація, толерантність, правосуддя, солідарність та рівність жінок і чоловіків»²². У Хартії основних прав ЄС²³ – одному із засадничих документів ЄС – розкрито безпосередній зміст основних прав людини. Для архівної справи засадничим є проголошення свободи отримувати та поширювати інформацію «без втручання з боку державної влади та незалежно від кордонів» (ст. 11). У цій статті відображено соціально-політичні реалії впливу державних органів та інших інститутів влади на принципи і процес відбору документів для зберігання й знищення, а також на принципи й практичні заходи щодо надання доступу до документів і його обмеження. Деякі інші статті Хартії також певною мірою стосуються архівної діяльності, зокрема положення про право на захист персональних даних (ст. 8), захист інтелектуальної власності (ст. 17), свободу наукових досліджень (ст. 13) тощо. Для практичної організації надання архівних послуг також важливими є положення ст. 21 про неприпустимість дискримінації за будь-якою ознакою. Також у розумінні основоположних прав і свобод людини, принципів демократії та верховенства права у власній діяльності інститути ЄС від самого заснування спиралися на Європейську конвенцію з прав людини (1950)²⁴.

Згідно зі ст. 3 Договору про функціонування Європейського Союзу (ДФЄС), «мета Союзу – підтримувати мир, свої цінності та добробут своїх народів».

В усіх документах ЄС, які стосувалися архівної галузі, було закладено певне бачення ролі архівів у процесі загальної європейської економічної, політичної та культурної інтеграції. Саме це бачення становило підґрунтя архівної політики, визначало її основні цілі (як загальні, так і найближчі), впливало на стратегію, визначення та планування основних заходів.

²² European Union. Founding agreements. URL: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/principles-and-values/founding-agreements_en (дата звернення: 02.06.2023).

²³ Charter of Fundamental Rights of the European Union (2016/C 202/02). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016P/TXT&from=EN> (дата звернення: 02.06.2023).

²⁴ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/> (дата звернення: 20.03.2023).

Основні документи ЄС, що стосуються архівної галузі

Передусім, це – нормативні акти, які стосуються *поточних документів та історичних архівів ЄС*: Рішення Комісії № 359/83/ECSC від 8 лютого 1983 р. щодо відкриття для громадськості історичних архівів Європейського співтовариства вугілля та сталі²⁵; Регламент Ради (ЄЕС, Євратом) № 354/83 від 1 лютого 1983 р. про відкриття для громадськості історичних архівів Європейського економічного співтовариства та Європейського співтовариства з атомної енергії²⁶; Регламент (ЄС) № 1049/2001 Європейського Парламенту та Ради від 30 травня 2001 р. щодо доступу громадськості до документів Європейського Парламенту, Ради та Комісії²⁷. Ці типи нормативних документів (рішення та регламенти) є обов'язковими для впровадження інституціями ЄС.

Нормативні акти, що стосуються *організації співробітництва національних архівів держав-членів ЄС*: Резолюція Ради ЄС і зустрічі міністрів культури Ради ЄС від 14 листопада 1991 р. із питань архівів; Висновки Ради ЄС від 17 червня 1994 р. щодо розширення співпраці в архівній галузі; Резолюція Ради ЄС від 6 травня 2003 р. щодо архівів країн-членів ЄС; Рекомендація Ради від 14 листопада 2005 р. щодо пріоритетних дій для розширення співробітництва в галузі архівів у Європі²⁸. Ці типи нормативних актів (резолюції та рекомендації) не

²⁵ Commission Decision No 359/83/ECSC of 8 February 1983 concerning the opening to the public of the historical archives of the European Coal and Steel Community. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31983S0359> (дата звернення: 02.06.2023).

²⁶ Council Regulation (EEC, Euratom) No 354/83 of 1 February 1983 concerning the opening to the public of the historical archives of the European Economic Community and the European Atomic Energy Community (зі змінами 2003 та 2015 pp.). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31983R0354> (дата звернення: 02.06.2023).

²⁷ Regulation (EC) No 1049/2001 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2001 regarding public access to European Parliament, Council and Commission documents. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32001R1049> (дата звернення 02.05.2023). Прийняттю цього Регламенту передували такі документи: Рішення Ради 93/731/ЄС від 20 грудня 1993 р. про публічний доступ до документів Ради, Рішення Комісії 94/90/ECSC, ЄС, Євратом від 8 лютого 1994 р. про публічний доступ до документів Комісії, Рішення Європейського Парламенту 97 /632/EC, ECSC, Євратом від 10 липня 1997 р. про публічний доступ до документів Європейського Парламенту.

²⁸ Resolution of the Council and the Ministers of Culture, meeting within the Council of 14 November 1991 on arrangements concerning archives. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:41991X1205\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:41991X1205(01)); Council Conclusions of 17 June 1994 concerning greater cooperation in the field of archives. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31994Y0823\(03\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31994Y0823(03)); Council Resolution of 6 May 2003 on archives in the Member States. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32003G0513\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32003G0513(01)); Recommendation 2005/835/EC

є обов'язковими для впровадження, мають заохочувальний характер. Також окремі напрями архівної співпраці держав-членів окреслювалися у звітах Європейської архівної групи: Звіт щодо виконання Рекомендації Ради від 14.11.2005 р. (2008), Архіви перед викликами цифрової епохи, Другий звіт для Ради про прогрес (2012)²⁹.

Нормативні акти, що стосуються кіноархівів: Резолюція Ради від 26 червня 2000 р. про збереження та поширення європейської кінематографічної спадщини; Резолюція Ради від 24 листопада 2003 р. про депонування творів кінематографії в Європейському Союзі; Рекомендація Європейського парламенту та Рекомендація Ради від 16 листопада 2005 р. щодо кіноспадщини та конкурентоспроможності пов'язаної з нею промислової діяльності³⁰.

Нормативний акт, що стосується *діджиталізації* в культурній політиці: Рекомендація Комісії від 27 жовтня 2011 р. щодо оцифрування та онлайн-доступності культурних матеріалів і цифрового збереження³¹.

У нашій невеликій розвідці ми обмежимося аналізом перерахованих вище документів. Але потрібно зважати на те, що архівної галузі стосуються також інші численні нормативні акти ЄС із культурної політики, інформаційної політики, захисту інтелектуального права³², захисту персональних даних тощо.

---

of 14 November 2005 on priority actions to increase cooperation in the field of archives in Europe. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32005H0835> (дата звернення: 20.07.2023).

²⁹ Progress Report to the Council on the implementation of Council Recommendation 2005/835/EC of 14 November 2005 on priority actions to increase cooperation in the field of archives in Europe presented by the European Archives Group (Summary) (2008). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32005H0835>; Report from the Commission to the Council. Summary. European Archives Group: Archives in Europe facing the Challenges of the Digital Era. 2nd Progress Report to the Council. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52012SC0263> (дата звернення: 02.06.2023).

³⁰ Council Resolution of 26 June 2000 on the conservation and enhancement of European cinema heritage. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32000Y0711\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32000Y0711(01)); Council Resolution of 24 November 2003 on the deposit of cinematographic works in the European Union. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32003G1205\(03\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32003G1205(03)); Recommendation of European Parliament and Council Recommendation of 16 November 2005 on film heritage and the competitiveness of related industrial activities. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32005H0865> (дата звернення: 02.08.2023).

³¹ Commission Recommendation of 27 October 2011 on the digitisation and online accessibility of cultural material and digital preservation. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011H0711> (дата звернення: 02.06.2023).

³² Див. прим. у посиланні 6.

Висхідне розуміння ролі архівів у суспільстві

Перший документ ЄС, який безпосередньо стосується архівної співпраці держав-членів, а саме Резолюція Ради ЄС і зустрічі міністрів ЄС від 14 листопада 1991 р. із питань архівів³³ є коротким і містить висхідне розуміння ролі архівів у суспільстві, виходячи з якого Комісії рекомендовано дослідити та визначити перспективні й доцільні напрями співпраці в архівній галузі. Архіви, згідно з документом, з одного боку, становлять *основу для прийняття рішень у державному секторі*, а з іншого є *важливою частиною культурної спадщини*. Подібні формулювання наявні і в наступних документах з архівної співпраці.

Виконуючи своє безпосереднє призначення – збереження та удосконалення інформації, – архіви можуть цим самим слугувати різним суспільним цілям. У зазначених документах підкреслюється, передусім, класична роль архівів у політиці та адмініструванні, а поряд із цим широко розроблюване в ХХ ст. і відображене в офіційних документах світового рівня розуміння архівів як частини культурної спадщини³⁴.

З огляду на демократичні цінності ЄС, політично-адміністративна роль архівів розуміється, передусім, як забезпечення збереження та доступу до документів задля *демократичного функціонування суспільств*. У нормативних актах ЄС, які стосуються документів та історичних архівів ЄС, саме й було закладено принципи прозорості та відкритості, які мають слугувати демократичному функціонуванню Співтовариства³⁵. З іншого боку, архіви як частина культурної спадщини, згідно із зазначеними документами, є незамінним джерелом для дослідження і розуміння історії Європи та окремих народів. Тут підкреслюється науково-освітня роль архівів, а також ціннісно-світоглядна, оскільки саме дослідження історії європейських країн може пояснити історію формування європейських демократичних цінностей, причини створення ЄС та принципи його функціонування³⁶.

³³ Див. прим. у посиланні 27.

³⁴ Див., зокрема: *Матяш І.* Архівознавство : методологічні засади та історія розвитку... С. 73–74; *Приходько Л. Ф.* Збереження цифрової культурної спадщини – імператив ХХІ століття...

³⁵ Зазначимо, що в ЄС не приймалися нормативні акти, які б регулювали національну політику доступу до офіційних документів. Натомість такі документи приймалися Радою Європи, зокрема: Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам стосовно європейської політики доступу до архівів № R (2000) 13; Конвенція Ради Європи про доступ до офіційних документів, схвалена в Тромсо 18 червня 2009 р. Водночас в ЄС було прийнято нормативні акти щодо авторського та суміжних прав і щодо т. зв. «сирітських» творів, у т. ч. з метою забезпечення правових основ для ширшого доступу до культурної спадщини загалом та архівної зокрема.

³⁶ Так, Європейська Конвенція з прав людини, яку було прийнято у 1950 р., намагалася урахувати причини Другої світової війни та попередити повторення подібної світової трагедії; Хартія основних прав людини (2000)

Усі документи також наголошують на необхідності поглиблення співпраці як між різними національними архівами, так і між архівами та інститутами ЄС й іншими європейськими організаціями, яке має проявлятися не стільки на нормативному рівні (жоден із зазначених документів не є обов'язковим для впровадження), скільки через обмін досвідом і здійснення спільних проєктів із метою сприяння подальшому формуванню спільного європейського економічного й культурного простору.

Архіви ЄС: укріплення демократії

Починаючи з установчих документів, в основу управління офіційними документами ЄС було закладено принципи прозорості та доступності. На практиці цей принцип був реалізований поступово у прийнятті низки послідовних нормативних актів, які розвивали та уточнювали механізми безпосереднього надання доступу до поточних й історичних документів інституцій ЄС.

Так, на офіційному вебпорталі ЄС серед визначальних принципів організації зазначено прозорість (*англ.* transparency)³⁷. Це, передусім, прозорість діяльності державної влади, яка реалізується через відкритий доступ до інформації документів, що містять політичні, економічні, судові, фінансові та інші рішення. Принцип прозорості закладено в установчих договорах ЄС. У ст. 225 *Римського договору* про заснування ЄЕС (1957) зазначалося, що будь-який громадянин Співтовариства, фізична або юридична особа, яка проживає або зареєстрована в державі-члені, має *право доступу до документів* Європейського парламенту, Ради та Комісії. Цим інституціям доручалося розробити Правила процедури щодо надання доступу до власних документів. Одним із додатків до *Маастрихтського договору* (1992) була Декларація 17 про право доступу до інформації, в якій наголошувалося, що «прозорість процесу прийняття рішень зміцнює демократичний характер установ і довіру громадськості до адміністрації» і пропонувалося Комісії розробити заходи щодо покращення доступу громадськості до інформації, доступної установам ЄЕС³⁸. У ст. 10 ДЄС передбачається, що прийняття рішень слід здійснювати «якомога ближче до громадян». Стаття 11 зазначає, що, як окремим особам, так і представницьким об'єднанням повинна бути надана можливість «висловлювати свої погляди та публічно обмінюватися своїми думками в усіх сферах діяльності Союзу», а інституціям ЄС слід підтримувати «відкри-

---

намагалася урахувати негативний досвід авторитарних суспільств т. зв. соціалістичного табору.

³⁷ European Union. Access to information. Transparency. URL: <https://european-union.europa.eu/> (дата звернення: 02.06.2023).

³⁸ Treaty on European Union (1992). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:11992M/TXT> (дата звернення 19.04.2023).

тий, прозорий та регулярний діалог» із громадянським суспільством. У ст. 15 ДФЄС зазначається, що інституції ЄС зобов'язані діяти публічно та забезпечувати доступ до документів будь-яким фізичним чи юридичним особам, які проживають або мають зареєстрований офіс у країні ЄС.

Для забезпечення права на доступ до документів ЄС із часом було прийнято такі нормативні акти: Регламент Ради (ЄЕС, Євратом) № 354/83 від 1 лютого 1983 р. про відкриття для громадськості історичних архівів Європейського економічного співтовариства та Європейського співтовариства з атомної енергії; Регламент (ЄС) № 1049/2001 Європейського Парламенту і Ради від 30 травня 2001 р. щодо доступу громадськості до документів Європейського Парламенту, Ради і Комісії. Ці документи регулюють доступ як до поточних, так і до історичних документів інституцій ЄС³⁹.

У Регламенті 1983 р. наголошується на необхідності встановлення спільних правил доступу (незалежно від місця (країни) зберігання документів), стверджується цінність документів ЄС для історичних досліджень і полегшення діяльності органів ЄЕС, досягнення цілей ЄЕС. У п. 2 Регламенту сформульовано визначення поняття «архіви Співтовариства» (Community archives): «усі документи будь-якого типу та на будь-якому носії, що виникли або були отримані однією з інституцій або їхніми представниками чи службовцями під час виконання своїх обов'язків, які стосуються діяльності Європейського співтовариства» та «Історичні архіви» (Historical archives): вони складаються з усіх документів інституцій ЄС, які були відібрані для постійного зберігання. Документом регламентуються конкретні правила надання доступу. Також, за можливості, установи ЄС повинні «зробити свої архіви доступними для громадськості за допомогою електронних засобів, включаючи оцифровані та оригінально оцифровані архіви, і сприяти їх поширенню в Інтернеті», кожна установа ЄС має щорічно публічно звітувати щодо збереження та відкриття історичних документів.

Регламент 2001 р. визначає випадки обмеження доступу до документів ЄС, регламентує процедуру надання доступу (у відповідь на подану заяву, через оприлюднення в електронній формі, через публікацію в офіційному журналі) та наголошує на необхідності щонайшвидше організувати відкритий доступ до документів.

---

³⁹ Див. також: *Rudnik P.* Archiwum Główne Rady Unii Europejskiej // *Archiwista Polski*. 2017. № 1–2. S. 55–68; *Idem.* The Historical Archives of the European Union // *Koło Historii*. Lublin, 2016. № 18. P. 259–267; *Schlenker D.* In the Service of People : Ethics of access and the European Union historical archives // *Moderna arhivistika*. 2022. Year 5, № 2. P. 486–493.

Наразі успішно функціонує електронний сервіс нормативних актів ЄС Eur-lex. Access to European Union law⁴⁰ та електронний сервіс Historical archive of the European Union⁴¹.

Визначена нормативними актами ЄС політика доступу до інформації, яка перебуває в розпорядженні інституцій ЄС, керується загальними принципами прозорості та доступності, що спираються на принцип рівності громадян, забезпечення прав і свобод, загальною метою забезпечення функціонування демократичного суспільного устрою. Як нормативні акти, так і наявна практика надання доступу до архівів Співтовариства та Історичних архівів ЄС спрямовані на те, щоб архіви слугували засобом забезпечення демократичного функціонування ЄС.

Архіви та розвиток ІКТ: трансформація класичних ролей

У нормативних документах ЄС щодо архівної галузі, починаючи з Резолюції Ради ЄС від 17 червня 1994 р., було не лише проголошено необхідність активного залучення й розроблення нових технологій для поліпшення виконання класичних задач архівів щодо збереження та удоступнення інформації, а й акцентовано увагу на зміні ролі архівів в інформаційному середовищі.

У Резолюції Ради ЄС від 17 червня 1994 р. було запропоновано організувати міждисциплінарний форум для дослідження проблем з управління та зберігання машинозчитувальних даних. У 1996 р. було створено Форум DLM за участю архівних служб, представників дослідницьких закладів і промислових організацій. Конференції (які відбувалися кожні 3 роки) мали різну тематику, пов'язану зі стандартизацією керування електронними документами та архівами, налагодженням співпраці у цій галузі як між архівами, так і з усіма зацікавленими організаціями та установами⁴². У 2012 р. учасники Форуму DLM прийняли рішення про розширення цілі та завдань організації до загального управління інформацією. Форум DLM наразі є діючою організацією, і це свідчить про успішне виконання ним своєї місії⁴³.

У наступних документах (Резолюції 2003 р. і Рекомендаціях 2005 р., а також звітах 2008, 2012 рр.) наголошується на необхідності загальноєвропейської співпраці щодо забезпечення автентичності та довгострокового збереження електронних документів і архівів, ство-

⁴⁰ Eur-lex. Access to European Union law. URL: <https://eur-lex.europa.eu/> (дата звернення: 02.06.2023).

⁴¹ Historical archive of the European Union. URL: <https://www.eui.eu/> (дата звернення: 02.06.2023).

⁴² The DLM Forum. URL: <https://www.dlmforum.eu/> (дата звернення: 02.06.2023).

⁴³ Про діяльність Форуму DLM до 2013 р. включно див.: *Lukšaitė D. Europos Sąjungos valstybių narių archyvų institucijų veiklos glaudinimas // Knygotyra. Vilnius : Vilniaus universiteto leidykla. 2014. T. 63. P. 40–45.*

рення й удосконалення систем управління електронними документами й архівами. У Рекомендаціях 2005 р. і Звітах 2008 р., 2012 р. порушується питання ролі архівів в електронному врядуванні. Створення і зберігання документів у цифровій формі відкриває нові перспективи щодо ефективності та якості адміністративних послуг; це спричинює зростання уваги до підзвітності урядових організацій. Таким чином, архіви можуть посилити свою роль у підтриманні демократії. Крім того, у Звітах 2008 р., 2012 р. наголошується на тому, що архіви мають самі осмислювати та активно формувати свою роль в електронному врядуванні, зокрема впливаючи на розроблення більш ефективних технологій управління інформацією, а також шляхом встановлення правил керування цифровими документами на ранніх етапах життєвого циклу документів. У Звіті 2012 р. архівам пропонується докладати зусиль до того, щоб брати участь в управлінні урядовими бізнес-процесами. Таким чином, на думку творців документів, архіви мають свідомо й активно розповсюджувати свій вплив у політичній та економічній галузях.

Важливим напрямом залучення ІКТ в архівній справі є оцифрування документів, створення цифрових баз даних, надання віддаленого доступу до цифрових копій. У Рекомендаціях 2005 р. країнам-членам пропонується координувати свої дії щодо оцифрування та створити архівний інтернет-портал задля спрощеного міжнародного доступу до документів й архівів країн і установ ЄС. Дійсно, у 2008 р. почав функціонувати Європейський архівний портал⁴⁴, який наразі підтримують понад 30 країн, та який ставить за мету збереження архівної спадщини і полегшення її вивчення й користування нею для науковців і усіх зацікавлених осіб. У Звіті 2012 р. міститься заклик до національних архівів щодо оцифрування та публікації 3-х типів архівних джерел: 1) основних джерел, які надають інформацію про міждержавні відносини європейських країн, про спільну європейську історію і про національні особливості; 2) рідкісних й особливо цінних документів; 3) збірок документів, які стосуються важливих історичних подій та ювілеїв. Застосування цифрових технологій в архівній галузі дозволяє ефективніше використовувати архіви як для наукових та освітніх, так і для світоглядно-ціннісних (усвідомлення єдності й багатоманітності європейської історії, універсальності європейських цінностей) цілей.

Також у Звітах 2008 р., 2012 р. йдеться про необхідність впровадження і дослідження ефективності онлайн-послуг, вироблення загальних стандартів для онлайн-сервісів, вивчення ролі та потенційних можливостей соціальних мереж.

⁴⁴ Archives Portal Europe. URL: <https://www.archivesportaleurope.net/> (дата звернення: 02.06.2023).

Згідно зі Звітом 2012 р., архівні служби мають не тільки прагнути брати участь у формуванні інформаційної політики як на національному рівні, так і на рівні Співтовариства, вони також мають вивчати поточні та майбутні потреби своїх користувачів, шукати шляхи заохочення до ознайомлення з архівною інформацією й до її повторного використання, яке може бути економічно вигідним.

Некомерційне та комерційне використання цифрової культурної спадщини

Загальні принципи культурної політики ЄС були сформульовані в установчих договорах. Римський договір (1957) містив Розділ XII «Культура», Маастрихтський договір (1992)⁴⁵ також містив практично тотожний за змістом Розділ IX «Культура» (ст. 128). Проголошувалося сприяння розвитку культур країн-членів, висування на перший план спільної культурної спадщини при повазі до національного та регіонального різноманіття. Основними напрямками культурної політики зазначалися більш глибоке пізнання й поширення культури та історії європейських народів, збереження й охорона культурної спадщини європейського значення. Окрім того, інститути ЄС у своїй галузевій діяльності мали брати до уваги культурне різноманіття та культурну специфіку держав-членів. Зазначені принципи повторюються практично без змін у наступних договорах. Так, у п. 3 ст. 3 ДЄС зазначено: «Союз поважає своє багате культурне та мовне розмаїття й забезпечує захист і подальше збагачення культурної спадщини Європи»⁴⁶.

У низці нормативних актів ЄС щодо культурної політики та, зокрема, оцифрування культурної спадщини архіви розглядаються як важлива частина культурного надбання. У ХХ ст. збереження культурної спадщини для майбутніх поколінь стало однією з важливих стратегічних задач⁴⁷, а культурна інтеграція – одним із напрямів внутрішньої інтеграції ЄС і засобом просування європейських цінностей.

⁴⁵ Treaty on European Union (1992). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:11992M/TXT> (дата звернення 19.06.2023).

⁴⁶ Консолідовані версії Договору про Європейський Союз (вчиненого в Маастрихті сьомого дня лютого тисяча дев'ятсот дев'яносто другого року) та Договору про функціонування Європейського Союзу (вчиненого в Римі двадцять п'ятого дня березня місяця року одна тисяча дев'ятсот п'ятдесят сьомого) 30.03.2010 UA // Офіційний вісник Європейського Союзу. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/> (дата звернення 02.05.2023).

⁴⁷ Основні підходи до збереження, поширення та удосконалення культурної спадщини в ЄС, включаючи нормативну базу, було оглянуто в статтях: Мельничук О. І. Правові засади охорони культурної спадщини в Європейському Союзі // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Право. 2011. Вип. 1. С. 264–271; Приходько Л. Ф. Збереження цифрової культурної спадщини – імператив ХХІ століття...; Strykowska S. Problematyka ochrony dóbr kultury w prawie Unii Europejskiej // Archiwista Polski. 2017. № 1–2. S. 43–53.

Чинним і принципово важливим документом є Рекомендація Комісії від 27 жовтня 2011 р. щодо оцифрування, онлайн-доступності культурних матеріалів та їх цифрового збереження⁴⁸.

Цікаво, що в Преамбулі серед основних цілей оцифрування культурної спадщини в першу чергу вказуються економічні: економічне зростання, створення нових робочих місць, утримання Європою ролі «провідного міжнародного гравця у сфері культури», збереження культурних та економічних переваг цифрового переходу.

Для громадян оцифрування та онлайн-удоступнення культурних матеріалів, згідно з документом, матиме такі зиски як покращення якості життя завдяки зручності їх використання у рекреаційних, освітніх, пізнавальних цілях і у зв'язку із загальним економічним зростанням.

Загалом для Співтовариства оцифрування культурної спадщини, звичайно, сприятиме її збереженню в усій її національній різноманітності, поліпшенню можливостей ознайомлення з нею та її поширення, усвідомленню культурної єдності Європи, в кінцевому рахунку – світоглядній та культурній інтеграції.

Окрім безпосереднього ознайомлення з культурною спадщиною, при онлайн-доступі до цифрових копій розширюються можливості її *повторного використання* як у некомерційних, так і в комерційних цілях, таких як «розроблення навчального та освітнього контенту, документальних відеоматеріалів, туристичних додатків, комп'ютерних ігор, анімації, дизайну». В документі наголошується на *економічній вигідності* повторного використання культурних матеріалів у креативних галузях: «Оцифрування і надання ширшого доступу до культурних ресурсів відкриває величезні економічні можливості та є важливою умовою для подальшого розвитку культурного і творчого потенціалу Європи та її промислової присутності в цій сфері»⁴⁹.

У документі надано конкретні пропозиції щодо організації та фінансування оцифрування, особливостей надання доступу до спільної культурної спадщини і до творів, захищених авторським правом, збереження оцифрованих матеріалів. Наскільки важливим вважається цей напрям діяльності ЄС, свідчить наявність на вебпорталі ЄС окремого ресурсу, який висвітлює історію політики та практики оцифрування культурної спадщини: «Хронологія оцифрування та онлайн-доступності культурної спадщини»⁵⁰. Тут наведено нормативні документи, плани, поточні звіти тощо, починаючи з 2005 р. Крім того, позитивно

⁴⁸ Див. прим. у посиланні 30.

⁴⁹ Див. прим. у посиланні 30.

⁵⁰ Timeline of digitisation and online accessibility of cultural heritage. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/timeline-digitisation-and-online-accessibility-cultural-heritage> (дата звернення: 02.07.2023).

оцінюється практика депонування матеріалів, створених у цифровому форматі, та практика збору матеріалів із мережі «Інтернет» із метою збереження (вебзбір).

Одним із проєктів удоступнення оцифрованої культурної спадщини є цифровий ресурс Europeana⁵¹. Його було відкрито у 2008 р. З приводу його розвитку, фінансування та удосконалення було прийнято численні робочі документи ЄС. На сайті Єврокомісії цей ресурс наразі характеризується як «цифрова культурна колекція для відповідального, доступного, сталого та інноваційного туризму». Метою онлайн-розміщення величезної колекції цифрових матеріалів зараз вважається заохочення до туризму, тобто до безпосереднього знайомства з архітектурними, мистецькими, історичними та іншими пам'ятками. За статистичними даними, 190 млрд євро витрачається на туризм протягом звичайного літнього сезону, 10% ВВП ЄС припадає на туризм, 40% усіх туристів ЄС вибрали місце призначення через його культуру та пам'ятки культурної спадщини. Таким чином, використання платформи в туристичних цілях є найбільш економічно вигідним. На базі платформи створено ресурси туристичного спрямування – Discovering Europe («Відкриваючи Європу»)⁵² і Cultural Gems («Перлини культури»)⁵³, на останньому культурні пам'ятки зафіксовано на карті Європи. Це один із напрямів пошуку економічно вигідного використання цифрового ресурсу культурної спадщини. Європейський архівний портал є одним із джерел для Європеани. У Рекомендації 2011 р. (і наступних документах, які стосуються оцифрування культурної спадщини) державам-членам пропонується докладати зусиль для її поповнення.

Кіноспадщина: світоглядна та економічна цінність

Особлива увага в ЄС приділялася новим технічним можливостям, які виникають у цифрову епоху як для кіноіндустрії, так і для збереження та надання доступу до кіноспадщини. Кіноспадщина належить і до культурної спадщини, тому її збереження та удоступнення, як і архівної спадщини, регулюється нормативними актами щодо культурної спадщини, включаючи ті, які враховують виклики цифрової доби.

Ми вже зазначали документи, які досі чинні та визначають загальну стратегію ставлення до кіноспадщини⁵⁴. Усі 3 документа виходять із

⁵¹ Europeana. Discover Europe's digital cultural heritage. URL: <https://www.europeana.eu/en> (дата звернення: 02.07.2023); Shaping Europe's digital future. The Europeana platform. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/europeana> (дата звернення: 02.07.2023).

⁵² Europeana. Discovering Europe. URL: <https://www.europeana.eu/en/discovering-europe> (дата звернення: 02.07.2023).

⁵³ An official website of the European Union. Cultural Gems. URL: <https://culturalgems.jrc.ec.europa.eu/> (дата звернення: 02.07.2023).

⁵⁴ Див. прим. у посиланні 29.

тотожного розуміння важливого значення кіноспадщини для культурного та економічного життя.

По-перше, кінематографічні твори визнаються важливою складовою культурної спадщини, отже, у цілковитій згоді з європейською культурною політикою стверджується, що вони потребують захисту та збереження для нащадків. Збереження і реставрація кінематографічних творів є технічно складними і затратними, у т. ч. внаслідок старіння технологій, саме тому щодо цього було прийнято окремі нормативні акти.

По-друге, зазначається, що, крім культурної цінності, «кінематографічні твори є джерелом історичної інформації про європейське суспільство. Вони є всебічним свідком історії багатства культурної ідентичності Європи й різнобічних особистостей. Кінематографічні зображення мають вирішальне значення для пізнання минулого та для громадянського осмислення нашої цивілізації»⁵⁵. Громадянське осмислення передбачає свідоме прийняття європейських цінностей та моральних і правових норм. Пізнавальна, освітня та світоглядна роль кінематографічної спадщини підкреслюється також у рекомендаціях сприяти «використанню кіноспадщини як способу зміцнення європейського виміру в освіті та сприяння культурному різноманіттю», задля чого пропонується її просувати на всіх рівнях освіти; загалом сприяти доступності депонованих кінематографічних творів для освітніх, культурних, дослідницьких та інших некомерційних цілей; заохочувати реставрацію й оцифрування фільмів, які мають значну культурну або історичну цінність; заохочувати створення онлайн доступних баз даних фільмографії тощо.

По-третє, стверджується, що кіноспадщина є важливою складовою кіноіндустрії. Розвиток кіноіндустрії у свою чергу є важливим для загального економічного розвитку Європи, тому збереження, реставрація та експлуатація кіноспадщини може сприяти підвищенню конкурентноспроможності кіноіндустрії. Для цього рекомендується використання новітніх технологій, таких як оцифрування.

Таким чином, аналіз нормативних актів ЄС засвідчив, що виконання архівами безпосередніх функцій збереження та удоступнення інформації, з одного боку, розглядається у *різних цільових напрямках*: забезпечення демократичного функціонування суспільства; надання інформації про історію й культуру Європи загалом та окремих держав у їх національній своєрідності (що слугує не тільки збільшенню і поглибленню знань, а й прийняттю європейських цінностей, європей-

---

⁵⁵ Recommendation of European Parliament and Council Recommendation of 16 November 2005 on film heritage and the competitiveness of related industrial activities. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32005H0865> (дата звернення: 02.08.2023).

ській ідентифікації); посилення економічної потужності Європи (при повторному використанні інформації у комерційних цілях). З іншого боку, застосування *нових технологій* не лише *підвищує* ефективність діяльності архівів за вказаними напрямками, а й відкриває для них нові можливості участі в електронному врядуванні, урядових бізнес-процесах. Також дедалі більше підкреслюється, що має зростати *ініціативність* архівів щодо вивчення потреб користувачів, створення нових видів послуг, вебзбору корисної інформації, пошуку економічно вигідних способів використання документної інформації й заохочення до такого використання інформації в освітніх, креативних та іншого роду цілях.

В усіх нормативних актах підтримуються *демократичні цінності* та акцентується не тільки на світоглядно-пізнавальній та адміністративній, а й на можливій економічній ролі архівів у досягненні *цілей ЄС*.

REFERENCES

1. Adamovskyi, V. I. (2019). Arkhivne zakonodavstvo Ukrainy : shliakh adaptatsii do standartiv norm YeS [Archival legislation of Ukraine : the way of adaptation to EU standards]. *Podilska starovyna : visnyk Derzhavnoho arkhivu Khmelnytskoi oblasti, 1*, 7–9. [in Ukrainian].
2. Glažar, N. (2004). Arhivsko področje i Evropska unija [Archive area and the European Union]. *Arhivska praksa, 7*, 217–231. [in Slovenian].
3. Glažar, N. (2015). Arhivi u digitalnom dobu – stanje država članica EU-a i arhiva europske komisije [Archives in the digital age – the state of the EU member states and the archives of the European Commission]. *Arhivski vjesnik, 58(1)*, 99–120. [in Slovenian].
4. Ishchenko, V. A. (2018). Novatsii zakonodavstva Yevropeiskoho Soiuzu u sferi zakhystu personalnykh danykh [Innovations in European Union legislation in the sphere of personal data protection]. *Abstract of Papers : Teoriia ta praktyka adaptatsii zakonodavstva Ukrainy do zakonodavstva Yevropeiskoho Soiuzu* (pp. 321–324). Kyiv. [in Ukrainian].
5. Kalakura, Ya. S. (2016). Arkhivnyi menedzhment v umovakh demokratyzatsii ta detsentralizatsii suspilstva [Archive management in conditions of democratization and decentralization of society]. *Arkhivy Ukrainy, 5–6*, 119–135. [in Ukrainian].
6. Klasinc, P. P. (2014). Archives between the Profession, Policy and Civil Society. *Atlanti, 24(1)*, 45–57. [in English].
7. Konstankiewicz, M. (2019). Kształtowanie podstaw prawnych działalności archiwalnej w Polsce na przełomie XX i XXI w. [Shaping the legal basis for archival activity in Poland at the turn of the 20th and 21st centuries]. *Archeion, 120*, 337–366. [in Polish].
8. Lemić, V. (2021). *Archives and Cooperation in the Digital Age: Creating a Common Cultural Landscape*. Retrieved from <https://nb.rs/wp-content/uploads/2021/09/t3.pdf> [in English].
9. Levchuk, O. V. (2021). Sotsializatsiia arkhiviv u konteksti osnovnykh tendentsii rozvytku suchasnoho informatsiinoho prostoru [Socialization of archives

in the context of the main trends in the development of the modern information space]. *Arkhivy Ukrainy*, 4, 25–47. [in Ukrainian].

10. Lukšaitė, D. (2014). Europos Sąjungos valstybių narių archyvų institucijų veiklos glaudinimas [Harmonization of activities of archives institutions of European Union member states]. *Knygotyra*, 63, 40–45. [in Lithuanian].

11. Matiash, I. (2012) *Arkhivoznavstvo : metodolohichni zasady ta istoriia rozvytku* [Archival science : methodological principles and history of development]. Kyiv : Vydavnychi dim «Kyievo-Mohylianska Akademiia». [in Ukrainian].

12. Melnychuk, O. I. (2011). Pravovi zasady okhorony kulturnoi spadshchyny v Yevropeiskomu Soiuzi [Legal principles of cultural heritage protection in the European Union]. *Naukovyi visnyk Akademii munitsypalnoho upravlinnia. Seriia: Pravo*, 1, 264–271. [in Ukrainian].

13. Paliienko, M. (2019). Socio-cultural Mission of the Archives and New Strategies for Archival Management. *Atlanti*, 29(2), 110–124. [in English].

14. Paliienko, M. H. (2016). Obraz «arkhivu» v suchasnomu naukovomu diskursi : mnozhynnist interpretatsii [The image of the «archive» in modern scientific discourse : multiplicity of interpretations]. *Arkhivy Ukrainy*, 5–6, 136–152. [in Ukrainian].

15. Prykhodko, L. F. (2019). Zberezhennia tsyfrovoi kulturnoi spadshchyny – imperatyv XXI stolittia (za dokumentamy YuNESKO i Yevropeiskoho Soiuzu) [Preservation of digital cultural heritage – imperative of the XXI century (according to documents of UNESCO and the European Union)]. *Arkhivy Ukrainy*, 2, 67–92. [in Ukrainian].

16. Prykhodko, L. (2020). Otsyfruvannia ob'ektiv kulturnoi spadshchyny za normatyvno-pravovymy dokumentamy Yevropeiskoho Soiuzu u sferi avtorskoho prava i sumizhnykh prav [Digitization of the cultural heritage objects in accordance with the European Union Copyright and related right legislation]. *Arkhivy Ukrainy*, 1, 104–131. [in Ukrainian].

17. Prykhodko, L. (2022). «Syriski tvory» yak ob'ekty avtorskoho prava: poniattia, pravovi rehym vykorystannia [«Orphan works» as objects of copyright: concept, legal regime of use]. *Arkhivy Ukrainy*, 2, 29–57; 4, 98–121. [in Ukrainian].

18. Volokh, O. K. (2018). Harmonizatsiia natsionalnoho zakonodavstva z yevropeiskym u sferi rozvytku elektronnoho uriaduvannia [Harmonization of national legislation with European legislation in the field of e-government development]. *Abstract of Papers : Teoriia ta praktyka adaptatsii zakonodavstva Ukrainy do zakonodavstva Yevropeiskoho Soiuzu* (pp. 22–25). Kyiv. [in Ukrainian].

19. Volokhov, O. S. (2018). Vprovadzhennia yevropeiskykh standartiv u sferi zakhystu prav intelektualnoi vlasnosti v Ukraini : suchasnyi stan ta perspektyvy [Implementation of European standards in the sphere of protection of intellectual property rights in Ukraine : current state and prospects]. *Abstract of Papers : Teoriia ta praktyka adaptatsii zakonodavstva Ukrainy do zakonodavstva Yevropeiskoho Soiuzu* (pp. 107–110). Kyiv. [in Ukrainian].

20. Yurynets, Yu. L. (2014). Adaptatsiia zakonodavstva Ukrainy u sferi rehuliuвання arkhivnoi spravy do pryntsypiv i norm yevropeiskoho prava [Adaptation of the legislation of Ukraine in the sphere of regulation of archival matters to the principles and norms of European law]. *Pravova informatyka*, 3, 77–83. [in Ukrainian].

Nataliia Zalietok

Doctor of Historical Sciences,
Senior Research Associate,
Head of the Department for Archival Studies,
Ukrainian Research Institute
of Archival Affairs and Records Keeping
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5319-3876>

Yevheniia Chornomorets

Candidate of Philosophical Sciences,
Senior Research Fellow of the Department for Archival Studies,
Ukrainian Research Institute
of Archival Affairs and Records Keeping
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1521-0129>

THE COMPREHENSION OF THE ROLE OF ARCHIVES IN THE EUROPEAN UNION (According to EU Legislation)

Abstract. The purpose of the study is to analyse primary and secondary legislative acts of the European Union to determine the goals and values underlying the archival policy of the EU, as well as the role attributed to archives in the economic, political, and cultural integration of EU member states. The normative acts of the EU define its archival practice. The archival practice of the European Union is a separate area of European archival practice, which has its own specific goals, cooperation programs and specific activities, and requires a separate study. The study of the archival legislation of the EU will contribute to identifying the ways of its implementation in the archival legislation of Ukraine and the ways of European integration of Ukraine in the archival sector. **The research methodology** is based on the comprehensive application of general scientific methods such as analysis, synthesis, comparison, and generalization, as well as specialized scientific methods like historical-source analysis and historical-comparative method. The study analyses mainly secondary EU legislation. It covers EU documents that are directly related to the archival sector (including the normative acts that determine the policy regarding EU archives and film archives) and the preservation of cultural heritage in the context of digitalization of the economy. **Scientific novelty.** The article shows how the EU legislation identifies the role of archives in the context of rapid technological progress and political changes in Europe. It analyses the main directions and specific projects of archival cooperation for the achievement of the common goals of the EU. **The conclusions** summarize and briefly outline the various functions that archives should play in the EU according to its legislation: administrative (to support the democratic functioning of society); scientific, educational, and historical memory (for the formation of the European identity and emphasizing of national diversity); recreational, creative, educational (including for the purposes of economic growth, in particular, increasing the competitiveness of the film and creative industries).

Keywords: archive; film archive; European Union; archival law; cultural heritage; digitalization; ICT.